

Perica DUJMOVIĆ

Znanci, pohodi, klaustri, obale: putešestvije i tumaranja o. Vinka Fugošića

UDK 929 Fugošić, V.
Stručni članak

*Kad znate govoriti kada treba,
mislim da ćete znati govoriti i kako treba.*

Putopisna je proza tiha i samozatajna. Uvijek na marginama književnosti poput neželjena ili pak ponešto čudna djeteta. Iste osobine često dijele i autori koji se za nju odlučuju, koji je prigranjuju i njome uobličuju svoje misli i ideje dijeleći s čitateljima posebno i neponovljivo, duboko osobno i dragocjeno iskustvo puta koji je uvijek cilj *per se*, nikada samo instrument dosezanja nekog mjesta ili točke, vrlog vrhunca putovanja. Njihov karakter potrebuje onu specifičnu i rijetku ambivalentnost u kojoj se sretno spaja precizna hladnoća znanstveničkog intelekta (koji će uvijek vjerodostojno determinirati nazočnost genija *loci*) s istančanim senzibilitetom umjetnika kao čovjeka *koji snažno doživljuje te osjeća potrebu da te doživljava i drugima prenese*. O. Vinko Fugošić posjedovao je u sebi prije spomenutu dvostrukost koja ga je nagonila na pisanje putopisnih bilješki koje je naposljetku i objavio u svojim dvama opsežnijim djelima, po mnogočemu komplementarnima. Prvo od njih, knjižica *Znancima u pohode*, objavljeno je u Zagrebu 1983. godine u izdanju Kršćanske sadašnjosti, a u ediciji *Mala knjižnica Kane* (djelo 37). Bilješke je objelodanjene u ovoj knjizi autor ispisivao tridesetak godina prije njihova ukoričivanja, ljeta Gospodnjeg 1951., putujući uzduž i poprijeko istočnojadranske obale. Podijeljene su u 29 omanjih, samostalnih poglavlja.

Kako se opus svakog autora koji barata pisanom riječju možda najbolje može razumjeti upravo poniranjem u njegove vlastite umotvorine, odlučismo na ovome mjestu, da bi se bolje razotkrila raskoš talenta o. Vinka Fugošića, podjednako i književničkog i znanstveničkog, otpuhati prašinu s nekih njegovih iznimno nadahnutih rečenica koje nalazimo u ovoj nevelikoj knjižici.

Tako primjerice autor, prilazeći Zadru s mora, gotovo poetskim rječnikom opisuje prve poglede na još miljama udaljene, jedva vidljive strukture ovoga drevnog grada: *Nestao je s vidika i vrh ninskog zvonika, a moj je stari »Zagreb« plovio posred kanala između obale kopna i otoka Ugljana. Pošao sam na pramac broda. Podne je prošlo, ljetno sunce prži, površina se mora sitno namežurala od povjetarca koji se jedva osjeća – daleko pred nama, posred kanala, na jasnom plavetnilu mora, izdiže se neka bijela mrlja: možda neki veliki parobrod, ili razapeta jedra nekog broda – tako su nagađali neki oko mene. – Ne, to vam je Zadar, koji se nalazi na poluotočiću, pa se izdaleka doimlje kao da je zaplovio kanalom.*

Našlo se u ovome djelu i životno šaljivih, anegdotalnih dijelova: *Mi Primorci ne znamo putovati kopnom, kao ni Zagorci morem. Ako se Zagorac nađe u Splitu pa mu treba poći u Šibenik, putuje vlakom. Ako se dogodi da zakasni, čekat će drugi vlak – pa makar i cijeli dan – ali se neće sjetiti da bi u Šibenik mogao i parobrodom. A Primorac putuje morem. A ako je more nemirno, čekat će dok se ne stiša, ali mu vlak neće pasti na pamet. Primorska i zagorska Dalmacija – dva svijeta. Zagorac dođe na more, ali Primorac rijetko prijeđe brdo.*

U Fugošićevoj knjizi *Znancima u pohode* gotovo je opipljiva autorova fascinacija Dalmacijom, o kojoj je u ovome djelu ispisan daleko najveći broj redaka. Posebno se to može reći za stara dalmatinska gradska središta. Uostalom, nije pretjerano reći da je duhovna veza autora s Dubrovnikom toliko snažna da se Grad slobodno može proglasiti lajtmotivom ne samo ovog, nego i sljedećega većeg Fugošićeva djela *Franjevački klaustri na hrvatskoj obali*. Dubrovnik je, dakle, u Fugošića neprikosnoven. No i Trogir, osobito kamen njegove katedrale, zauzima posebno mjesto u autorovim mislima rukom ovjekovječenima: *Bljesne preda mnom užareni trg, u plavetnilu neba pjeva trogirski zvonik, a ispod tamna trijema upro u mene svoje poglede brojan puk s Radovanova portala. Ostao sam nekoliko trenutaka na mjestu. (...) Prohujala su mnoga stoljeća i*

mnogi su naraštaji na ovom kamenju ostavili tragove svoga vlažnog daha, toplih uzdaha, a voštanice i tamjan svoga dima: i sve je to dalo onu posebnu patinu unutrašnjosti trogirске katedrale. I miris koji se ovdje osjeća nešto je posebno i karakteristično baš za ovu crkvu, a odgovara potpuno tonu kamenih zidova. Tama – sabranost, težina – ozbiljnost, daleka prošlost i vječna budućnost. Pa da kamen ne zna govoriti! Govori u rukama onih koji imaju što reći. I onima koji mogu razumjeti. Fugošić nadalje kratko opisuje jednu prekrasno slikovitu scenu, toliko tipičnu za gotovo svaki sredozemni gradić u doba vrućega ljetnog podneva, koju je krajičkom izvježbana slikarskog oka bio zamijetio za svojih lutanja uglačanim pločama trogirskih uličica: *U gradu je bilo tiho. Kad sam ostavio Sv. Barbaru i uputio se ulicom dalje, moji su se koraci jasno čuli u toj podnevnoj tišini dalmatinskog grada. Iz kuća se širio miris palente i brudeta, a nekoliko koraka preda mnom dvije su mačke prenosile riblje glave na sigurnije mjesto gledajući s nepovjerenjem u neobičnog prolaznika.*

Ako je Dalmacijom Fugošić fasciniran, može se reći da srce te regije, kraj između Trogira, Solina i Splita, na njega ostavlja još jači, fascinantniji dojam. Strahopoštovanje, poniznost i pijetet jedine su prikladne i dostojne riječi kojima se može opisati intenzitet Fugošićeva opisa kada opisuje ovu kolijevku hrvatskoga kršćanstva: *...ako čovjek malo pozna, i osjeća, hrvatsku povijest i umjetnost, ne može u ovom kraju zaboraviti na sve... Sveta je ovo zemlja; ovdje bi trebalo ići bosonog, lagano i sabrano i pognute glave dugo ostajati na pojedinih mjestima.* Jer, ako je umjetnost, prema riječima o. Vinka, odraz života i mjerilo kulture, ovaj je dio Dalmacije od svih njezinih dijelova najživotniji, prije svega zbog posebne simbolike koja je ovdje spomenicima oživotvorena, a to je činjenica koju hodočasteći ovim krajem, bilo uživo ili u mislima, uvijek treba imati pri svijesti.

Poluotok Pelješac također je jedno od magičnih mjesta kojima se o. Vinko uvijek rado vraćao. Iz tog je, dakle, gotovo mitskog ambijenta crpio posebno nadahnuće koje je poslije pretakao u nezaboravne rečenice te njima tkao tapiserije čudesno stvarnih i stvarno čudesnih deskripcija: *Iz crkve na uzvisini jasno su se, kroz otvorena vrata čuli psalmi Davidovi u snažnom dalmatinskom napjevu: živa liturgija! A mi smo krenuli na put. Cesta Trpanj – Kuna tek se gradila, a mi smo krenuli starim putem, stazama – pelješkim stazama o kojima onako zanosno pjeva Lendić, a o kojima se može još štošta reći. Vrletne su,*

odvažne i smione. Doista, one su samo za čovjeka zdravih pluća i za pelješku mazgu. Pune su prirodnih kamenih stepenica, od kojih su neke takve, da ti koljeno udara u bradu kad se penješ. Takvim stazama uputili smo se mi iz Trpnja, jedan za drugim; za čas smo izgubili more s vidika, a našli se među brdima i uvijek pred novim brdom na koje se treba uspeti. Sunce se bilo nagnulo k zapadu, ali je još uvijek žestoko peklo. Žarko sunce, usijan zrak i pečen kamen: a niz tijelo su klizile kaplje znoja. Oko nas samo kamen. Tu i nema zemlje, osim nešto malo u dolinama među brdima, a tu su onda vinogradi, koji daju gusto pelješko vino, zatim masline, smokve i bajame. U brdima ima malo biljnog života, ali ono što ima, to je puno boje, mirisa i zdravlja: kadulja, vrijes, bor i čempres. Iz netom pročitana opisa može se jasno iščitati Fugošićeva zapanjenost vrletnim puteljcima ovoga poluotoka. Iz svake njegove riječi izvi-re nepatvoreno radovanje što s čitateljem može podijeliti gotovo katarzične momente ovoga „svetog“ hoda. I na jednome drugome mjestu u ovoj knjizi pisac pun skrušena poštovanja lakonski spominje: ...pelješka je staza smiona i okretna: vijuga, zaobilazi, prodire, penje se i vodi stalno i uspješno. I ja sam se povjerio njezinu vodstvu.

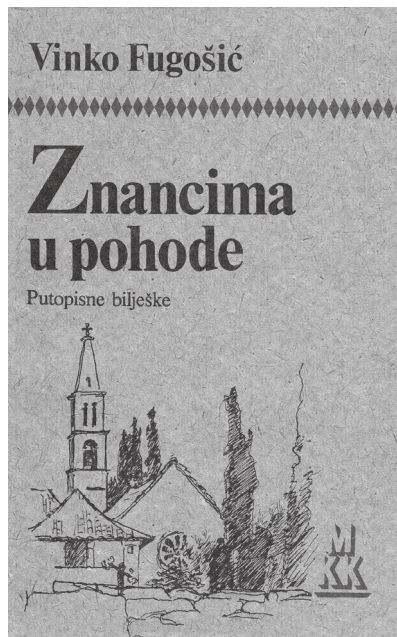
Jugo je jedna od konstanti južnoga Jadrana. Poput sestrinske bure dalje na sjeveru, ono istodobno unosi bojazan i strahopočitanje u živote svih koji žive od mora i s morem. Ipak, veza je tog vjetra s ljudima južnjacima posebna i neraskidiva. Osjećao je to i o. Vinko zahvaljujući svome bodulskom podrijetlu koje mu je još prije njegova rođenja ukorijenilo za otočane toliko tipične dihotomne osjećaje straha i ljubavi prema moru i svim vrstama vjetrova što pušu nad njegovom površinom. Tako je pišući o polasku s pelješkog poluotoka naš putopisac zapisao i ovo: *Onoga dana puhalo je jugo. Već sam ujutro, s visine Gospina svetišta, gledao s nepovjerenjem prema Lastovu, koje se gubilo u sumaglici i odakle su se prema Pelješcu lijeno valjali olovni valovi. Volim more, ali ga se i bojim. Osobito kad treba putovati u Dubrovnik. Slušao sam mnogo puta, i dobro pamtio, što znači po jugu iz Mljetskog kanala ući kroz uska vrata među dubrovačke otoke. Na drugome je pak mjestu u ovome djelu o kišonosnoj južini Fugošić zabilježio: ...nebo se zastrlo gustim oblacima, a morem se valjaju teški valovi juga. I mi smo počeli sve više gledati u nebo, koje je kroz rupe rastrganih oblaka počelo propuštati sve više svjetla. Vide se kako vise teški oblaci ko poderane krpe pune vode. Da se ne bi ta voda počela cijediti... Išli smo dalje*

sve više gledajući u nebo. Kad smo bili nad Platom, počele su se rijetke, ali teške kaplje cijediti iz onih rastrganih krpa.

I napokon, na kraju proputovanja po prekrasnim mjestima knjige *Znancima u pohode* o. Vinka Fugošića, stigismo do Dubrovačke Republike koja je bila, kako je i prije bilo spomenuto, ishodišna točka brojnih njegovih putovanja i lunjanja, a zatim posljedično i njima inspiriranih putopisnih tekstova. O Dubrovniku će još biti riječi u njegovoj sljedećoj knjizi o samostanskim klaustrima franjevac, no i za ovo se djelo ponovno mora naglasiti posebna i snažna opčinjenost o. Vinka najjužnijim krajem Hrvatske. Najbolji je primjer za to predivan opis kraja oko Rijeke dubrovačke koji autor zanosno opisuje kao idiličnu i utopijsku Arkadiju: *Kad*

u Komolcu iziđeš iz autobusa, teško ćeš se uputiti kamo si bio namislio. Smeo si se. Priroda te smela. Bistro plavo-zeleno zrcalo Rijeke, u kojem se ogleda raskoš obale, sura brda koja čuvaju tu raskoš, šum nedaleka izvora; palme i masline, lovor i bor, čempres i jablan, žar i opojnost cvijeća – sve to zapjevalo pjesmu, tihi i nenametljivu, ali skladnu i snažnu, tako da će te obuzeti i dirnuti zadnje žilice tvoga bića. Izišao si izvan sebe i zaboravio na vrijeme i prostor. Koraknuo si iz realnoga života i dano ti je da osjetiš nešto od vječne ljepote.

Knjiga *Franjevački klaustri na hrvatskoj obali* (s podnaslovom *Moja priča o klastru*) objavljena je u Zagrebu 1995. godine u izdanju Školske knjige iz Zagreba i Hrvatskog instituta za liturgijski pastoral iz Zadra. Zajednički su je uredili Avenka Žurić i Fugošićev subrat o. Bernardin Škunca. Knjiga je bogato opremljena fotografijama Živka Bačića i Kreše Tadića te ilustracijama samog

Sl. 4. Naslovnica knjige *Znancima u pohode* (1983.)

autora. Recenzirali su je ugledni hrvatski povjesničari umjetnosti Miljenko Domijan i Igor Fisković, koji je u stvaranju ovog djela pripomagao autoru i kao stručni suradnik. U maniri iskusna znanstvenika i prekaljena erudita Fisković piše u svojoj recenziji sažeto, ali vrlo precizno, raščlanjujući *Franjevačke klaustre: Pisac je odabrao putopisnu metodu – ne slijedeći pritom ni vremensku ni prostornu ravnu crtu putovanja – kao vrlo pogodnu za jasno predočavanje vrijednosti klaustarskih odjeljenja primorskih samostana ne samo kroz umjetnički nego i osobni, duhovni doživljaj. Takav je pristup svemu dao vjerodostojnost u priličnoj mjeri i izvornost, što lakše uvodi čitatelje u višestranu obradu građe. Autor, naime, nije zanemario ni početni aspekt svrsishodnosti gradnji u kontekstu njihovih sadržajnih postulata, a na to je nadogrudio uvjerljive estetske prosudbe i stručna razlaganja. Iznoseći svoja zapažanja o dalmatinskim, kvarnerskim te najposlije istarskim spomenicima, prilazi im gotovo djetinjom ljubopitljivošću ali i iskustvom znalca. Čak ih uspoređuje s talijanskima u kojima je također boravio kao izučeni teolog odavno usmjeren likovnom stvaralaštvu. I Domijan se u svojoj recenziji pridružuje Fiskoviću u obasipanju autora zaslužnim lovorikama podcrtavajući pritom i u ovome tekstu više puta naglašenu stamenu vezu o. Vinka s Dubrovnikom i njemu okolnim područjem: Što se pak kompozicije i dramaturške ujednačenosti teksta tiče, svaki će čitalac primijetiti “zaljubljenost” oca Vinka u dubrovački kraj, u samostane i klaustre ovog zacijelo prelijepoga dijela naše domovine kojima je posvetio neusporedivo više stranica no svima ostalima. Treba li to autoru zamjeriti i prepoznati ovo štivo kao nedosljedno i nedovoljno informirajuće o ukupnosti ovog segmenta franjevačke baštine? Zaista ne, jer je faktografija u ovom eseju (zato ga takvim i prepoznajemo) naprosto prateći činjenični dio osnovne misli – prepoznavanje emotivnog naboja ovih prostora u kojima se osjeća poruka sv. Franje u svakom klaustaru. Bez obzira na veću ili manju graditeljsku velebnost, raskoš oblika i ukrasa, posebno u ovih franjevačkih, jer klaustara je bilo i ima ih i u drugih redovničkih zajednica. Otac Vinko je osjetio njihovu bit na posve osoban, ali i osebujan način i uspješno nam je prenosi u ovom lijepom i lako čitljivom tekstu.*

U žarištu je ove knjige klostar – četverokutno unutrašnje dvorište samostana s otvorenim središtem okruženim nadsvođenim trijemovima. U samome se pak centru klaustara najčešće nalazilo grlo bunara, ponekad i viridarij – nasad ljekovita i aromatična bilja. Ovome se elementu samostanske strukture

podrijetlo pronalazi u antičkome atriju i peristilnoj gradnji, a u kršćanskoj se arhitekturi javlja od 5. stoljeća. Uobičajeni i sastavni dio samostanskih gradnji postaje od 13. stoljeća, kada uz sebe počinje vezivati i funkciju svojevrsnog kontemplativnog i intelektualnog foruma – trga.¹ Kamen je pak sama suština klaustara. Kamen koji u međudjelovanju s čovjekom i vremenom stvara. Ili kako Fugošić kaže: *Čovjek je klesao kamen, a kamen je odgajao čovjeka. I napraviše velika djela.* Zanimljiva je i učinkovita, ali samo vrsnim znalcima dostižljiva, autorova metoda „iščitavanja“ toga kamena i tih istih djela. Ona je do kraja, gotovo radikalno, sažeta u jednoj jedinoj rečenici ove knjige: *I tako: obilazim i opažam, otkrivam, divim se; šećem, promatram, sjedim i razmišljam.* Iz ovih se, dakle, nekoliko riječi u autorovu intelektu može razgranati cjelokupan i cjelovit sustav analize umjetničkih djela sakralne arhitekture. Zaista, zapanjujuć proces kojim su u ovome djelu pomoću riječi otjelotvorene ideje što ih emaniraju klaustri – ti nukleusi, ta sabrana srca svakoga samostana – uzvišene ideje vječnosti i slavljenja Boga te življenja ovozemaljskog vijeka po Njemu!

Ova je, možemo slobodno reći, neobična knjiga podijeljena u sedam odjeljaka. Nakon početnog poglavlja *Namjesto uvoda* iz pera njegova subrata o. Atanazija Matanića, autor piše *Moj prvi susret s klaustrom*, s košljunskim, naravno, samostanom u fokusu. U sljedećoj glavi *Govor dalmatinskoga kamena* pobliže se raščlanjuju klaustri Kampora, Krapnja, Splita, Hvara, Kraja i, dakako, Zadra. Nakon toga slijedi *Put prema jugu...* u kojemu o. Vinko opisuje orebički klaustar te pomno i podrobno „oslikava“ one u dubrovačkome samostanu Male braće. U idućem poglavlju *Dubrovačke šetnje* autor šeta okolicom Dubrovnika, točnije klaustrima franjevačkih samostanskih zajednica u Pridvorju, Rožatu, Slanom, Stonu, Kuni, Cavtatu te na Lopudu, a u sljedećem naslovljenom *U Istri preko Učke* pohodi pazinski, pulski, rovinjski, koparski i nerezinski mostir. *Drugi dio moje priče o klaustru* poseban je odjeljak u kojemu Fugošić za komparativni materijal donosi deskripcije samostanskih klaustara koji su ga se dojmili na njegovim proputovanjima talijanskim gradovima. Knjigu zaključuju sažeci na engleskom, njemačkom i talijanskom jeziku te kratka bibliografija i autorova biografija.

.....
 1 Usp. *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko BADURINA, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, ³1990., s. v.

Pelješac te Dubrovnik posebice – osobiti su to i gotovo sveti *toposi* – i u ovome tekstu – s razlogom – višekratno spomenuti – čiji su *genii loci* u Fugošića usadili onu kozmičku energiju koja nekim naročitim ljudima daje dodatan impuls dubljem i ushićenijem doživljavanju njihova veličajna ambijenta. O. Vinko ova je doživljavanja pretočio u riječi i crteže kojima je naglasio neke glavne momente svojih hodočašća. Rijeka dubrovačka ga i ovdje, kao i u *Znancima*, posebno zanosi: *Put nas je vodio iznad Gruža, gdje se među najljepše dvorce uvukla dubrovačka luka s modernim zgradama. Iza Kantafika naš put lagano okreće prema istoku, sve se više otvara kraj, koji se zove Rijeka Dubrovačka. Nesvjesno krećeš naprijed, da ti se što više otvori pogled u taj sretni kraj. Što može biti priroda dok je čovjek poštuje! Tako je bilo u Rijeci u vrijeme naših šetnji: veličanstvena priroda i obzirna nazočnost čovjeka u njoj. Šum izvora, tok široke čiste rijeke, njezine obale oplemenjene maslinicima, urešene skladnim dvorcima; ispod bujnih krošanja crvene mrlje krovova seljačkih kuća; negdje pod brdom cilika i stado maloga zuba, a sunce sa zapada sve više prodire u taj svečani prostor, plete svoje zlato u namreškano plavetnilo rijeke, u srebro maslina i plemenito sivilo brda. To je doba da se oglasi i odjekne dolinom Rijeke »zvono od kompleta« sa zvonika rožatskog manastijera. Vrijeme je da se Konalom vratimo u Grad. Ali sutra ćemo u Rožat.* O stonskome pak samostanu Fugošić u *Klaustrima* piše odmjereno i stilom iskusna znanstvenika objašnjavajući pritom podrijetlo tipologije „dubrovačke“ skupine klaustara. Nema toliko ovdje ushita, koliko ima vjerodostojna poštovanja prema ovome drevnome sakralnom ambijentu: *Samostan u Stonu jedan je od posljednjih dubrovačkih samostana koje sam posjetio. Kad sam stupio u klaustar, ugodno sam se iznenadio. Produžen pravokutnik okružen elegantnim stupovima s veselim kapitelima. Trijemovi razmjerno uski, time djeluju i produljeno, okružuju vrt pun zelenila, cvijeća i stabala – sve zajedno tiho, sabrano, svečano i veselo. Ili, jednostavno: dubrovački klaustar. A kako je i među najstarijima, postao im je i uzor, tip dubrovačkog klaustara. Zaneseno sam obilazio dugim trijemovima, uživao u zelenilu i razmišljao o toj upornoj tradiciji dubrovačkog suživota kama, bilja i čovjeka.*

Progovara o. Vinko u ovoj knjizi i o temeljima povijesti umjetnosti, njezinim razdobljima i odlikama stila te vremena, odnosno *novumima* koji se u umjetnost unose. Posebno ga zanimaju gotika i renesansa, što je samo po sebi

logično jer se u ovim stilskim razdobljima događa procvat i kvalitativni vrhunac upotrebe klaustara kao krucijalnog elementa samostanske arhitekture. O gotici je tako jezgrovito zapisano: *Tako jednostavno, a tako uzvišeno. Baš tako; kad je gotika jednostavna, ona je i uzvišena. Jer gotika nije uvijek jednostavna. Zna se kititi, a tada ne uznosi. (...) ...odlike gotike samo su pojačavale duh sabranosti i zanosa.* Sljedeće povijesnoumjetničko razdoblje Fugošić podrobnije raščlanjuje primjenjujući njegove stilske značajke na klaustarske gradnje: *Renesansa je došla nakon gotike, romanike, ranokršćanske umjetnosti. Koristila se svim dotadašnjim iskustvima, došla i do izvora europske umjetnosti. Iza sebe imala je bogatu prošlost koju je mogla upotrijebiti. Ne izbirući, ne ponavljajući, nego učeći. Stvorit će se znanost koja će dati pravila, smjer u čitavoj umjetnosti, graditeljstvu posebno. Tako će se graditi i renesansni klaustri, a oni će biti pravilni, skladni, svečani. (...) Kada se nađete u nekom klaustaru koji je građen u 15. – 16. st., stanite i gledajte, i zapamtite: stupovi ugodno visoki, lukovi polukružni, trijemovi pravilno široki, ugodno osvjetljeni. Renesansni klaustri većinom su prostrani, sredina im je redovito zelena s čupercima šarena cvijeća: sve na svjetlu Božjega sunca. (...) Renesansa znači obnova, preporod. Umjetnost se preporodila i postigla savršenstvo. Pojavili su se majstori koji su dirnuli vrhunac, savršenstvo. A dalje od savršenstva ne može se, nastupa nemir, barok...*

Na jednoj od posljednjih stranica Fugošićeve knjige nalazimo nekoliko glava koje bi se, ukoričimo li ih sve zajedno, gotovo pa mogle nazvati kratkim traktatom o sadržaju i formi umjetničkoga djela. I na ovim je mjestima, naravno, u žarištu središnji arhitektonski element ovoga djela, s posebnim naglaskom na klaustar koji autor u estetskom i svakom drugom umjetničkom pogledu smatra nedodirljivim u odnosu na franjevačke i ine klaustre na objema obalama Jadrana, a bez ustezanja možemo kazati i puno šire – onaj samostana Male braće u Dubrovniku: *Teorija o umjetnosti govori o sadržaju i formi umjetničkog djela. Klaustar je graditeljsko umjetničko djelo, on ima svoj sadržaj i formu. Najbolje je kad se sadržaj i forma usklađuju, ali sadržaj je vredniji od forme. Primjerice, klaustar sv. Frane u Splitu tako je skroman, ali u isti mah tako nabijen sadržajem. Upravo u tome je sadržaj i forma umjetničkog djela. Tu sadržaj djeluje i preko tako skromne forme. Savršenstvo se umjetničkog djela postiže i očituje u skladu sadržaja i forme. Kod splitskog klaustara sadržaj je tako očit i jak da ga svi osjećaju i vide uz uistinu skromnu formu. Takav je*

slučaj, više ili manje čest, kod naših »skromnih« klaustara. Forma im je često jednostavna i skromna, ali su sadržajno bogati.

Jednostavnost u formi, bogatstvo u sadržaju. Ali, taj bogat sadržaj ne »iskrač«, ne nameće se – ti ga osjećaš, nesvjesno. U tomu je ljepota tih naših »skromnih« klaustara. I možda je u tomu razlog da o njima smijemo govoriti i u usporedbi sa svjetski poznatim i glasovitim klaustrima.

Kada sam ono prvi put došao do klaustara Male braće u Dubrovniku, moram i ovdje priznati da me onda zbunio, onako veličanstven, a skroman. (...) Recimo jednostavno: to je uistinu veliko umjetničko djelo, puno sadržaja, nabijeno njime. Sada se mogu jasnije izraziti o onom što sam već kazao: tako uzvišen i bogat sadržaj dala je visoko tehnološki naobražena samostanska zajednica, koja je i nadgledala izvedbu djela, a Mihoje Brajkov i njegovi nasljednici u poslu klesali su i gradili klaustar, izveli mu formu. I sada bih htio da se razumijemo: u tomu su svjetski poznati klaustri u prednosti, njihova je forma savršenija. Ali forma dubrovačkog klaustara bliža je prosječnom posjetitelju i izravnije mu prenosi sadržaj. A taj je bogat i posjetilac ga osjeća, snažno i izravno. Savršena umjetnička djela ostaju često »nepročitana« – daleka. »Skromnija« djela govore iskreno i djeluju toplo. I ono mnoštvo posjetitelja u dubrovačkom klaustru nesvjesno mu čita sadržaj, koji tako djeluje neposredno i snažno – jače nego savršenija djela u velikom svijetu.

O. Vinko Fugošić na nov je i neposredan te franjevački jednostavan način riječima oslikavao sveta mjesta koje je obilazio, a te su impresije i uvidi do nas došli u dvjema kvantitativno nevelikim knjigama - *Znancima u pohode te Franjevački klaustri na hrvatskoj obali*. Ipak, one su preobilate duhovnim vrednotama što su do čitatelja doprle posredstvom papira i pisaljke koju je u miru neke samostanske sobe autorova ruka revno danima držala. Ta je transpozicija zasigurno bila svrha koju je o. Vinko ovim dvama djelima htio postići. No smatramo da je oduvijek u njemu postojao još jedan cilj, skromniji i neposredniji, koji ga je obuzimao cijeloga njegova ovozemaljskog života, koji je označavao njegov *modum vivendi*. U jednoj je, naime, nerazmetljivoj rečenici *Franjevačkih klaustara* o. Vinko bio skromno i ponizno, a opet pun ushita i strahopoštovanja, zapisao: *Kad se nađeš u samostanskoj sobi obasjanoj suncem, s pogledom na veličanstvenu pučinu, gdje sunce iskri i nestašno se igra, prosipa svoje srebro, ne možeš se oteti zanosu, pa s Franjom kliknati Stvoritelju...*

Sl. 5. Naslovnica monografije *Franjevački klaustri na hrvatskoj obali* (1995.)